

(המשך בעמוד 12)

העסקים לחמו על ירושת השלטון — והתחרו ביניהם בהכרזות קיצוניות, מלחמתיות ונוקשות

בחזוה-שלום רישמי — ימנע כל החלטה, מכיוון ששום מנהיג ערבי אינו מסוגל לקבלו. אם היה ספק כלשהו לגבי כוונותיו האמיתיות של אשכול, הרי הפריך אותן אשכול בנאום קטן בכנסת, על בעיית הפליטים. אשכול סירב ליישב אפילו פליט אחד בשטחים המוחזקים — ברמזו כי שסחים אלה יסופחו ברבות הימים לישראל, ולכן אין להניח בהם „פצצת זמן“ בצורת אוכלוסיה ערבית מיושבת.

ייתכן שאשכול היה נסוג, בעל כורחו, מעמית דה נוקשה זו, אילו הופעל עיניו לחץ חמור מבחוץ או מבפנים. אך המצב הבינלאומי של תשכ"ח גרם לכך ששום לחץ כזה לא הופעל בחוץ, והמצב המפלגתי מנע כל לחץ מבפנים. שאר שרי הממשלה היו שותפים כולם לגישתו זו של אשכול, בגוונים אישיים שונים.

דיין ראה את עיקר תפקידו בהרמת האוכלוסייה הערבית בשטחים המוחזקים, כדי למנוע התלקחות של התקוממות או טרור. לשם כך דיבר על „מינהל עצמי“ של הערבים בשטחים, באותם הימים בהם הטיף בפני כינוס-נוער להתפשטות בלתי-פוסקת של ההתנחלות הציונית, דור אחרי דור, בכוח הכיבוש.

אלון שם את הדגש על הסיפוח המידי של ביקעת הירדן, והקמת קיבוצים בה. אבא אבן התרכז בניהול מאבק מדיני בצורה שתציג את ישראל כשוחרת-שלום מושבעת, מבלי לעשות דבר שקרב שלום של ממש, הכרוך בחיבורים.

כל הגוונים האלה הצטרפו לקשת אחת. כחוצאה מכך לא עשתה ישראל בכל שנת תשכ"ח אף מעשה אחד כדי להעמיד במיבחן המציאות את ההצעה לכרות שלום גלוי ורישמי עם ממשלה פלסטינית, בדרך של הקמת פורציה בארץ-ישראל.

כל חלקי השולטון הסכימו כי עדיף הפטא „זוסיקו“, של הוסר שלום תוך החזקה בשטחים.

זקנים-זקנים וזקנים-צעירים

ל אור מציאות סוליטית זו, לא היה ממש בדיבורים הרבים על „מרד הצעירים“ ועל „חילופי דורות“. למרדה-צעירים יש ערך רק כשהצעירים נרשי אים בליכם ובפיהם בשורה חדשה, הנוגדת את שיגרת הזקנים.

שהרי זה צריך להיות טבעו של צעיר: להבין את המציאות המשתנה של תקופתו, לנתח את אתגריה בתגיון חדש, להגיע למסקנות מעודכנות יותר מאשר התשובות של הזקנים, שגובשו במציאות אחרת.

בארץ לא היה שחר לכך אלה. התשובות של אשכול, שגובשו בשנות העשרים לאור האתגרים של שנות העשרים, נתקבלו עדידי הצעירים כתשובות לשנות השישים.

בהעדר הבדלי-גישא בין צעירים וזקנים, הופך המאבק ביניהם למלחמת-כסאות פשוטה, מלחמה ביולוגית בין פמליית-המלך לבין פמליות יורשיה-העצר.

העם הבחין בכך, ולכן לא התרגש מכל המאבקים האלה. המלחמה האמיתית בין הדורות לא התנהלה בחוץ המישטר, בתוך מעיי או בתוך הליכוד הלאומי. היא תצטרך להתנהל בין המימסד כולו, על כל דורותיו, ובין בעלי גישות חדשות מתוצה לו. בשנת תשכ"ח היה מאבק זה עדיין בתחילתו. לכן לא הפך שום עסקן מפלגתי או איש פוליטי איש השנה של תשכ"ח. דיין, אישה-השנה של תשכ"ז, לא הפך אישה-השנה הזאת. לא אבן, לא אלון, לא גולדה מאיר, לא פינחס ספיר ולא אשכול עצמו יכלו לזכות בתואר זה.

כי כל המאבקים ביניהם היו בלתי-חשובים בעיקרם, בלתי-ירלבנטיים לגורל המדינה ולאתי גר העיקרי העומד בפניה, שהקיז את דמה מדי יום ביומו.

המחדל והמחיר

כ מן תמיד בהיסטוריה האנושית, כאשר נכשלים המדינאים, נקרא החייל לחקן המעוות ולשלם את המחיר. העסקנים התקוטטו ולהמו על ירושת. הדמוגים נאמו וחזרו אחרי העיתונאים.

החייל יצא בלילה, להרוג או להרג.

הוא לא השתכר מן הנאומים, לא התערב במעשי הפוליטי קאים. אם היו לו מחשבות משלו על מעשיהם ומחלליהם, הוא כלא אותם בליבו. הוא ידע רק כי אין שלום, כי המציאות מטילה עליו תפקיד גורלי, וכי עליו לעמוד בו.

הוא היה איש השנה של תשכ"ח — החייל הלוחם, שקנה בדמו ובחיייו את הביטחון בשנה שבה לא הביאו המדינאים את השלום. נציגו הבולט ביותר בתשכ"ח היה אלוף-מישנה אריק רגב.

דבר תמיד לעמדה הקיצונית ביותר. המאבק על השילטון התנהל, אפוא, ללא זיקה לרעיונות. משה דיין סמך על יחסי-היכור המצוינים שלו, על סולחן-גיבורים שאינו תלוי בדבר.

אין ספק כי בסוף תשכ"ח היה דיין האדם הפופולרי בישראל, וכי היה נבחר לראש-הממשלה — אילו זה היה תלוי בהכרעה ציבורית.

היה מנוי וגמור עם יריביו ומתחריו למנוע זאת. הם העבירו את ההכרעות למנגנון של מפא"י — וראגו להבטיח מנגנון זה לעצמם. לצורך זה ביצעו שתי הפיכות, זו אחר זו.

תחילה מינו את יגאל אלון לסגן ראש-הממשלה, בתקווה שיהווה בתפקיד זה מישקל נגדי לדיין. אחר-כך עשו צעד יעיל יותר, מינו את פינחס ספיר למוזכר מעיי. בכך הבטיחו כי כוחה של מפלגת-העבודה יקובץ לאגרוף — וכי אגרוף זה יהיה אגרוף של אדם השונא את דיין. תוך כדי כך נעלם שמעון פרס, הקורבן הגדול של תשכ"ז, עוד יותר. בשנת תשכ"ח הפך דמות טראגית, מבודדת, כשטיכוייו לחזור למעמדה-כוח קטנים והולכים.

אך השליטים האמיתיים היו הזקנים — והם לא הלמו למסור את השילטון, לא לדיין, אף לא לאלון או לאבן. לקראת סוף תשכ"ח היה כימעט בטוח כי לוי אשכול יוסיף לעמוד בראש רשימת מעיי לכנסת הבאה, וכי יעמוד גם בראש-הממשלה שתקום לאחר הבחירות.

מאבקים אלה הסיחו את הדעת מן ההכרעות המדיניות הגדולות. הן לא יצרו את האווירה

אשה דיין וראש-עיריית ירושלים, מדי קולק (מצביעים על אתר) ליד הכותל

הדרושה כדי שמישהו ינקוט יוזמות נועזות, העשויות להביא למופנה היספורי.

שטחים במקום שלום

אך מתחת לכל הסיבות האקטואליות האלה, התחבה סיבה שלישית לאימוביליות הממשלתי — סיבה עמוקה יותר, שורשית יותר. סימל אותה לוי אשכול.

למראית-עין זהו אדם נוח לבריות, גמיש מאין כמוהו, שוחר-שלום מטיבעו. למעשה, שונה לוי אשכול לגמרי מתמונה זו.

אשכול בשנתו ה-72 הוא אדם קפוא במחשבותיו ובי דעותיו. האדם שעסק במיטב שנות חייו בהתיישבות ציונית, רואה גם עתה את תפקידו העיקרי בהתנחלות. לשם כך היה מנוי וגמור עימו להחזיק בכל השטחים, ליישבם בהקדם האפשרי. אולם בניגוד לצעקניה-סיפוח, שתבעו הכרזות דרמטיות, דגל אשכול בקו הפוך: לדבר על שלום, לסחוב את העניינים, עד שהעולם יתרגל.

הקו של „עוד דונם ועוד עז“, קו „הציונות המעשית“, ניצח בדמותו של אשכול שוב על הציונות ה„מדינית“ של שוחריה-ההכרזות.

למראית-עין היה אשכול „יונה“, נמנע ממעשים רועשים, נתן לאבא אבן להכריז כי ישראל מקבלת את החלטות מועצת-הביטחון, ועוזרת לשליחות השגריר גונאר יא-רינג. למעשה שוכנע אשכול על-ידי אבן כי הקו הרישמי של ישראל — „הסדר רק במשאומתן ישר, שיסתיים

הפוסקת של הכרזות והצהרות, שכאו למשך תשומת-לב ולכבוש כותרות. אך תוכן הנאומים הצטרף לאסס גדול. כניזרה החשובה ביותר של החיים הלא-י מיים — גיזרת התתירה לשלום — היו מנהיגי ישראל קפואים באימוביליות גדולה.

היו לכן כמה גורמים. הגורם הבולט ביותר היה הרצון המשותף לשמור על ממשלת-הליכוד-הלאומי. ליכוד זה משקף את העובדה שההבדל בין המפלגות הוותיקות, ממנחם בגין עד מאיר יערי ויעקוב חזן, נעלם והולך, בעוד שהאינטרסים הכלכליים המשותפים לכולן, הולך ומתגבר. לאיש לא היה עניין לפרק אותו.

מכיוון שכל החלטה, בכל כיוון שהוא, לגבי עתיד השטחים המוחזקים, היתה מביאה בהכ" רח לפירוק הממשלה, נמנעה החלטה כזאת.

הגורם השני היה טמון באחת התופעות הגלויות ביותר של תשכ"ח — המלחמה לחיים-ולמוות בין יורשיה-העצר, בעוד המלך הזקן ופמלייתו מסרבים להסתלק. בעיקבות תופעה זו ניכרו בישראל הסימנים הראשונים של תהליך, שהיה מיוחד עד כה דווקא לארצות ערב: השילהוב ההדדי של יצרי ההמונים והמנהיגים.

כדי לזכות באהדת הציבור, משתדל כל מני היג לעלות על חברו בהכרזות נוקשות, מלחמתי תיות וקיצוניות. בכך הוא יוצר אוזירה ציבורי רית שהוא, מצידה, מכריחה אותו להשמיע דברים שאין הוא מתכוון אליהם.

דוגמה בולטת לתהליך זה היתה פרשת „מתנחלי“ חברון. קבוצה זו של לאומנים דתיים קיצוניים נשלחו לחברון, על חשבונם של בעל-עיתון עתיר-הון, כדי להביא ל„יהודי“ העיר ולסיפוחה לישראל. תוך כדי כך רימתה את המושל הצבאי, הפרה את סקודותיו באופן רצוף, הודיעה לו רשמית שאינה מקבלת את מרותו בעניינים עקרוניים. חסדיה ראו

בה המשך מפואר של מסורת הפורשים, מפירי המרות הלאומית בתקופה שלפני קום המדינה.

אל המתנחלים האלה נערך מירוץ של מנהיגים ושרים, כשכל אחד משתדל להציג את עצמו כפטרונם הבלעדי והחוקי. לא דמוגים מקבוצות-השוליים, אלא גם אישים כמו יגאל אלון ומנחם בגין, ראו חובה לעצמם להוסיף ולהצטלם בחברתם. ואילו מלשה דיין, הנסגע העיקרי של הפרשה, ניכנע בפני המתנחלים פעם אחרי פעם, כשהוא חוזר בו מן ההוראות שהוא עצמו נתן למושלו הצבאי.

בסוף העמיד את עצמו במקומו העלוב של נערי-שליה, הממלא רק את הוראות הממשלה — בעניין הנמצא כולו בתחומי-אחריותו.

סמרטוטים קולקטיבי

י ידוי קולקטיבי זה של סמרטוטים בצמרת המדינה, של התפטרות מן האחריות, של שיעבוד עניינים גורליים לתמרונים אישיים קטנוניים במאבק על השילטון — היו לו השלכות מרחיקות-לכת, הרבה מעבר לחברון ולשכם.

הוא התבטא, בין השאר, בכך ששום אדם מראשי ישראל לא ייצג עוד עמדה ברורה וחדר-משמעות. הגמישות הפכה סיגנון כללי.

איש כמו אבא אבן, שהיה חשוד כ„יונה“, העמיד פני נץ. איש כמו אלון מצא לנכון להציג תוכנית שיש בה החזרת-שטחים, במקרה היסטטי שאינו מציאותי. איש כמו דיין השמיע את כל הדעות לחילופין, אך חזר בסופו של